

ВИКЛАДАЧ У СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. За сучасних умов європейської інтеграції вітчизняної вищої освіти відбуваються докорінні зміни в педагогічній діяльності викладача вищого навчального закладу. У системі вищої освіти формується новий тип викладача дистанційного навчання – тьютора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З упровадженням дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України значно зросла кількість наукових досліджень і публікацій, присвячених проблемам дистанційного навчання. Аналіз наукових праць свідчить, що проведена значна кількість наукових досліджень із питань дистанційного навчання, які висвітлено в публікаціях В. Кухаренка, М. Мойсєєвої, Е. Полат, А. Хуторського, С. Щеннікова та ін.

Зокрема Ю. Коровайченко наголошує, що важливим елементом дистанційної освіти є специфічне кадрове забезпечення, особливістю якого є якісно нові вимоги до викладача від принципово нового рівня професійних і комп'ютерних знань та умінь до володіння концептуальними питаннями й дидактикою дистанційної підготовки. Викладач стає консультантом, кваліфікованим опонентом, розробником науково-методичного забезпечення дистанційних матеріалів [3].

Досліджуючи роль тьютора, С. Федотова визначає такі педагогічні ролі в системі вищої освіти: тьютор – це консультант, викладач, фасилітатор, координатор навчального процесу і розкриває зміст діяльності тьютора в освітній технології продуктивного навчання, що направлена на методичну й організаційну допомогу студентам у межах проектної або дослідницької діяльності на всіх її етапах: становлення, розробки й завершальної стадії [11].

Наприклад, І. Проскуровська визначає структуру тьюторської системи, що на її думку, складається з таких взаємопов'язаних елементів:

- керівництво заняттями (кураторство), що забезпечує навчання студентів та роботу на період канікул;
- моральне наставництво, що передбачає супровід студентського життя в університеті;
- власне тьюторство (здійснення навчання студентів протягом триместру чи навчального року) [6].

Проблема формування готовності студентів вищих навчальних педагогічних закладів до діяльності тьютора досліджена в дисертаційній роботі Іващенко М. Автор розглядає тьютора як педагога, який супроводжує побудову та реалізацію індивідуальної освітньої програми суб'єктів дистанційного навчання. На його думку, діяльність тьютора передбачає індивідуальну траєкторію навчання шляхом підтримки їхньої самостійної навчально-пізнавальної діяльності [1].

Проблема тьюторства вперше нами (Л. Кайдалова, З. Мнушко) порушувалася у 2002 р. при впровадженні модульної технології навчання в підготовку майбутніх фахівців фармації на прикладі викладання дисципліни «Менеджмент і маркетинг у фармації» [2]. Дослідження нами продовжено, і окремі результати впроваджено в системі підвищення кваліфікації викладачів.

Постановка завдання полягає в дослідженні теоретичних та методологічних засад викладача в системі дистанційного навчання з метою подальшої підготовки в системі підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів медичного і фармацевтичного профілю.

Виклад основного матеріалу. В умовах реформування вищої освіти в Україні впроваджуються нові форми навчання, серед яких – дистанційне навчання. В свою чергу посилюються вимоги до викладача-тьютора.

Так, відомий учений А. Хуторський вважає, що дистанційна освіта здійснюється з переважанням у навчальному процесі дистанційних технологій, а також інформаційних

ресурсів і освітніх масивів мережі Інтернет. Зокрема дистанційне навчання, на думку автора, здійснюється за допомогою засобів телекомунікацій, за якими суб'єкти навчання (учні, педагоги, тьютори тощо) віддалені у просторі й часі, здійснюють загальний навчальний процес, спрямований на створення ними зовнішніх освітніх продуктів і відповідних внутрішніх змін (приростів) суб'єктів освіти [8].

Дистанційне навчання, на думку В. Кухаренка, Е. Полат та ін., визначено як різновид відкритого навчання з використанням комп'ютерних та телекомунікаційних засобів, що забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу останніх із матеріалами інформаційної мережі, більшість з яких підготовлена викладачами [4, 5].

Ми погоджуємося з ученими, які вважають, що дистанційне навчання – це навчання, при якому надання студенту основної частини навчального матеріалу і більша частина взаємодії з викладачем здійснюються з використанням сучасних інформаційних технологій: супутникових зв'язків, комп'ютерних телекомунікацій, національного і кабельного телебачення, мультимедіа, навчальних систем.

Сучасні інформаційні технології швидко змінюються. Це стосується як можливостей технологій, так і їх вартості. Звичайно, в дистанційному навчанні слід використовувати найкращі зразки педагогічних та комп'ютерних технологій.

Розглянемо функції та роль викладача (тьютора) в системі дистанційного навчання.

Тьютор (викладач-консультант) організовує ефективне вивчення курсу, проводить семінари і консультує студентів, перевіряє і коментує письмові завдання. Специфіка дистанційного навчання (стислість занять, їх інтенсивний характер, робота з дорослими) висуває до викладача-тьютора вимоги, які істотно відрізняються від традиційних, як за особистісними якостями, так і методиками навчання.

Тьютор створює освітнє середовище, що дозволяє студентові одержати знання та навички, вирішувати реальні проблеми у своїй діяльності. При цьому тьютор допомагає максимально ефективно використовувати різноманітні навчальні матеріали, Інтернет, практичний досвід інших студентів. Безсумнівно, викладач у системі дистанційного навчання повинен володіти Інтернет-технологіями, технологією електронної пошти, комп'ютерними навчальними програмами, чат-технологією, Web-технологіями.

Безперервний розвиток тьюторів забезпечується за рахунок формування професійного тьюторського середовища. Тьютор має можливість взаємодіяти з колегами, беручи участь у постійно діючих Інтернет-конференціях, виїзних школах тьюторів, різних семінарах, авторських семінарах, конференціях. Використовуючи ці різноманітні форми взаємодії, обмінюються досвідом, дізнаються про нові компоненти курсів, створюють спільне бачення підходів до проведення занять та оцінювання. Тьюторіал у дистанційному навчанні – це очне заняття, проведене тьютором на основі активних методів навчання і спрямоване як на засвоєння студентами певного матеріалу, так і на контроль знань, умінь і навичок студентів. Тому викладач повинен володіти сучасними педагогічними та комп'ютерними технологіями.

Сучасні педагогічні технології, що впроваджені у традиційному навчанні, не повною мірою задовольняють дистанційне навчання. Тому для викладача дистанційної форми навчання важливо володіти інформаційно-комунікаційними технологіями. Інформаційно-комунікаційні технології зумовлюють розробку нового організаційного, матеріально-технічного, навчально-методичного, програмного забезпечення; комплексів для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій; сайтів як елементів інформаційного середовища для організації навчання. Інформаційно-комунікаційні технології надають можливості вдосконалення навчального процесу, підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, активізації пізнавальної діяльності; вибору форм і методів навчання; формування інформаційної культури, поглиблення міждисциплінарних зв'язків.

Нами проведено аналіз підготовки викладачів-тьюторів у Міжнародному інституті менеджменту «ЛІНК», що підготував найбільший у Росії корпус спеціально підготовлених тьюторів для навчання менеджерів вживанню в своїй практичній діяльності вивчених

управлінських концепцій і отриманого досвіду, що системно використовують активні методики вчення, що розвивають підходи, методика навчання дорослих людей і Інтернет-комунікації що є або менеджерами-практиками, або консультантами [9].

У навчальному процесі за дистанційною формою навчання викладачі впроваджують комп'ютерні навчальні та контролюючі програми, які дозволяють: індивідуалізувати підхід та диференціювати процес навчання; контролювати студента з діагностикою помилок та зворотнім зв'язком; забезпечити самоконтроль і самокорекцію навчально-пізнавальної діяльності; скоротити час навчання за рахунок трудомістких обчислень на комп'ютері; демонструвати візуальну навчальну інформацію; моделювати й імітувати процеси та явища; проводити лабораторні роботи, експерименти та дослідження в умовах віртуальної реальності; прищеплювати вміння у прийнятті оптимальних рішень; підвищити інтерес до процесу навчання, використовуючи ігрові ситуації тощо.

Порівняно з традиційною формою навчання комп'ютерні технології мають такі переваги:

- високий рівень мотивації навчального процесу;
- здатність комп'ютера миттєво реагувати на введену інформацію, що знайшло своє застосування при створенні тестових програм;
- активізація пізнавальної діяльності. Комп'ютер найкраще відповідає принципам індивідуального навчання, оскільки студенти можуть самі визначити напрям навчально-пошукової діяльності;
- можливість оброблення, застосування і зберігання великого обсягу статистичної інформації для аналізу різних процесів;
- наочність подання навчального матеріалу;
- графічні можливості комп'ютера дають можливість створювати різні методичні посібники, підручники, словники, необхідні для навчання. І при умілому використанні комп'ютера викладач має зробити це сам;
- можливість інтерактивного спілкування через комп'ютерні мережі, локальні і глобальні мережі Інтернет. Значення Інтернету для освіти має два аспекти: підтримка зв'язку з абонентами в усьому світі й доступ до віддалених джерел інформації та міжнародних бібліотек. Інтернет-технології засновані на використанні глобальних та локальних комп'ютерних мереж для забезпечення доступу тих, хто навчається, до інформаційних освітніх ресурсів та для формування сукупності методичних, організаційних, технічних та програмних засобів реалізації та управління навчальним процесом незалежно від місця знаходження його суб'єктів;
- комп'ютерний курс дуже ефективний при дистанційній та заочній формах навчання;
- можливість підвищення професійного рівня викладача.

Як зазначає В. Кухаренко, стратегія системи підвищення кваліфікації викладачів повинна бути спрямована на створення цілісної та гнучкої моделі навчання, яка включатиме як звичайну, так і дистанційну форми навчання, й базується на таких засадах: дистанційні матеріали повинні враховувати потреби навчання та специфіку майбутньої аудиторії; легко пристосовуватися до індивідуальних потреб слухача; бути добре структурованими на окремі навчальні одиниці з окресленими навчальними цілями на початку, вступом, основною частиною, навчальними вправами, вправами для самооцінки знань, проміжними тестами, елементами зворотного зв'язку та підсумовуванням здобутих знань; простими для використання в якості елементів самопідготовки з чіткими навігаційними інструкціями; інтерактивними – орієнтованими на вивчення через здійснення практичних дій та поточну самооцінку знань із використанням результатів оцінювання для надання зворотного зв'язку; прив'язаними до контексту інших існуючих навчальних джерел, які висвітлюють дану проблему з різних позицій; такими, що сприяють розвитку навичок спілкування в дистанційному режимі, як по лінії слухач-викладач, так і по лінії слухач-слухач; такими, що стимулюють мотивацію та ініціативу слухача; орієнтованими на досягнення як загальних, так і конкретних навчальних цілей, окреслених перед початком кожного розділу та розвиток навичок самостійного навчання [10].

При розробці змісту циклів підвищення кваліфікації викладачів нами враховано, що викладач у системі дистанційного навчання зобов'язаний:

- готувати і проводити презентації, тьюторіали, інтенсивні школи та інші заходи в рамках системи дистанційної освіти;
- стежити за виконанням самостійних завдань студентів;
- робити докладні й корисні для навчання зауваження та коментарі;
- доповнювати (в разі потреби) матеріали власними прикладами, завданнями, новими фактами, науковою інформацією тощо для полегшення сприйняття студентами;
- забезпечувати можливість студентам консультацій у відведений для цього час.

Викладачами кафедри педагогіки та психології Національного фармацевтичного університету розроблено комплекс методичних матеріалів для викладачів, до якого увійшли:

- навчально-методичні матеріали, на основі яких реалізується дистанційне навчання – робочі програми, мультимедійні лекції, конспекти лекцій, практичні завдання, завдання для самостійної роботи, рекомендовані джерела, запитання для контролю та самоконтролю тощо;
- сайт кафедри як необхідного елементу інформаційного середовища для організації дистанційного навчання у ВНЗ;
- електронна бібліотека як необхідний елемент інформаційного середовища для організації дистанційного навчання.

На курсах підвищення кваліфікації викладачі дистанційного навчання слухають цикл лекцій та виконують практичні завдання. Тематика лекцій присвячена особливостям дистанційного навчання, функції тьютора, сучасним формам та методам дистанційного навчання, навчально-методичному та програмному забезпеченню, комп'ютерним технологіям тощо.

На практичних заняттях викладачі опановують навички володіння мультимедійними засобами та програмним забезпеченням. Випускна робота слухачів циклу дистанційного навчання передбачає розробку мультимедійних матеріалів та рекомендацій студентам щодо їх використання. Під час практичних занять переважають інтерактивні методи навчання. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчання відбувається завдяки взаємодії всіх тих, хто навчається. Це спільна діяльність, в якій викладачі є суб'єктами навчання. Викладач є лише керівником розумової діяльності тих, хто навчається, спрямовує її, допомагає, послуговуючись фактами, дійти певних висновків. Завдяки цим методам, студенти засвоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез), розвивають критичне мислення.

Отже, зважаючи на вищевикладене, ми погоджуємося, що діяльність тьютора спрямована на індивідуалізацію навчання, враховуючи особистісні якості того, хто навчається. Викладач дистанційного навчання – це викладач, організатор, координатор, фасилітатор, консультант, менеджер, наставник, який враховує особливості дистанційного навчання.

Висновки. Таким чином, викладач дистанційного навчання повинен бути професіоналом, володіти сучасними комп'ютерними технологіями, а також загальною культурою, бути освіченим, грамотним, швидко оволодівати новими технологіями дистанційного навчання; бути гуманним, толерантним, поважати інших людей та їх думку. Викладач дистанційного навчання повинен уміти надавати індивідуальні консультації; вміти розробляти навчально-методичні матеріали; вміти працювати з інформацією в мережах, обробляти її та використовувати в навчальному процесі тих, хто навчається, за дистанційною формою.

Перспективи подальших досліджень. Подальша робота буде спрямована на розробку моделі тьютора в системі дистанційного навчання та методичних рекомендацій для викладачів.

Список використаних джерел

1. Іващенко М. В. Формування готовності студентів вищих навчальних закладів до діяльності тьютора : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / М. В. Іващенко. – Х., 2011. – 20 с.
2. Кайдалова Л. Г. Модульна технологія навчання : навч.-метод. посіб. для викладачів та студ. вищ. навч. закл / Л. Г. Кайдалова, З. М. Мнушко. – Х. : Вид-во НФАУ : Золоті сторінки, 2002. – С. 28–30.
3. Коровайченко Ю. М. Фактори нормативного забезпечення дистанційної освіти / Ю. М. Коровайченко // Нові технології навчання : наук. метод. зб. – К., 2001. – Вип. 30. – С. 254.
4. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання : Умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротинко ; за ред. В. М. Кухаренка. – 3-е вид. – Х. : НТУ «ХП» : Торсінг, 2002. – 320 с.
5. Полат Е. С. Дистанционное обучение / Е. С. Полат, М. В. Мойсеева. – М. : Владос, 1998. – 192 с.
6. Тьюторское сопровождение исследовательской и проектной деятельности в университете / отв. ред. С. Ф. Сиротин, Д. Ю. Гребенкин. – Ижевск : УИИИ, 2008. – 192 с.
7. Хуторской А. В. Научно-практические предпосылки дистанционной педагогики / А. В. Хуторской // Открытое образование. – 2001. – № 2. – С. 30–35.
8. Хуторской А. В. Дистанционное обучение и его технологии [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – Режим доступа : <http://www.eides.ru/journal/2005/0910-18.htm>.
9. Щенников С. А. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования / С. А. Щенников, А. Г. Чернявская, А. Г. Теслинов. – М. : Дрофа, 2006. – 591 с.
10. Кухаренко В. М. Навчально-методичний комплекс підготовки викладача дистанційного навчання [Електронний ресурс] / В. М. Кухаренко. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em3>
11. Технология «Тьюторство» – образовательный поиск наставника и подопечного [Электронный ресурс] // Инфо-Net-Поиск. – 2005. – Вып. 2. – Режим доступа: <http://OSO.RCSZ/RU INFO Net/ snv 12. htm>

Кайдалова Л. Г.

Викладач у системі дистанційного навчання

У статті розглянуто функції викладача в системі дистанційного навчання. Проаналізовано форми, методи та засоби, якими повинен володіти тьютор у дистанційному навчанні. Наголошено на необхідності спеціальної підготовки викладачів до роботи за дистанційною формою навчання. Виокремлено вміння, навички та якості, якими повинен володіти викладач дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, комп'ютерні технології, тьютор, тьюторська діяльність, функції тьютора, вміння, навички.

Кайдалова Л. Г.

Преподаватель в системе дистанционного обучения

В статье рассмотрены функции преподавателя в системе дистанционного обучения. Анализируются формы, методы и средства, которыми должен владеть тьютор в дистанционном обучении. Отмечено необходимость специальной подготовки преподавателей к работе в дистанционной формой обучения. Выделено умения и навыки, качества, которыми должен владеть преподаватель дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, компьютерные технологии, тьютор, тьюторская деятельность, функции тьютора, умения, навыки.

L. Kaydalova

A Teacher in the System of Distance Education

In the article the functions of a teacher are considered in the system distance education. Forms, methods and aids are analysed which a tutor must have a good master of. There has been observed the necessity of a special training of teachers for working with a distant form of teaching. Skills, habits and qualities have been marked out which a teacher of distance education must possess.

Key words: distance education, computer technologies, tutor, tutor's activities, tutor's functions, skills, habits.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2011 р.